

KOHÁN GYÖRGY SZÜLETÉSÉNEK CENTENÁRIUMÁN (1910-1966)

„Életének és halálának éve számoltartva peregnék – ám számolatlan sokasodnak bennök a vigasztalóbb napok, melyekben az érette való gyász feketepohárát lassan befuttatja aranyával a felismerés, hogy művei immár átváltották magukat a naptáronúltságba.” – így írt Supka Magdolna művészettörténész Kohán életművéről a Magyar Nemzeti Galéria 1976-os Kohán kiállításának katalógusában. Tíz évvel Kohán halála után fogalmazódtak meg e sorok, s ha igaz volt ez 1976-ban, még inkább igaznak tekinthetjük születésének századik évfordulóján a szavakban megfogalmazott költői eszközökkel körülírt értékítéletet.

De különös vagy – fogalmazhatnánk úgy is – rendhagyó művészi életút Koháné. 1910 februárjában egyszobás uradalmi cseleddlakásban, szegény sorsú családban látta meg a napvilágot Gyulaváriban. Édesapja kovácssegédként kereste a kenyerét. A gyermek Kohán a négy polgári iskolai osztály után maga is kénytelen kovácsinasnak állni apja mellé. Művészi tehetségét azonban már polgári iskolai éve alatt felfedezte rajztanára, József Dezső. Az ő ajánlására került be a tizennégy esztendő Kohán öt akvarellje a Faluszövetség gyulai csoportos kiállítására, s ebből négyet rögtön meg is vásároltak. Ennek a kiállítási szereplésének a hatására fedezik fel a fiatal tehetséget, s Szilárd János a *Magyarság* című pesti lap munkatársa az 1925. március 31-i lapszámában *Boldog lakatosinas* alcím alatt ír Kohán Györgyről lelkesült hangnemben.

Kohán ekkor apja mellett kovácsinas-ként dolgozva szabadidejében szénrel, ceruzával rajzol, s minden munkáját megmutatja volt tanárának, József Dezsőnek. Az ő unszolására dönt úgy 1926-ban, hogy Budapestre költözik és felvételizik a Képzőművészeti Főiskolára. Első nekifutásra nem vették fel, ezért esti szabadiskolákban képezte magát. 1928-ban sikeres felvételit tett és szeptemberben Glatz Oszkár növendékeként kezdte meg a tanulmányait. Glatz Oszkárral a kezdeti lelkesedés után a viszonya annyira megromlik, hogy 1929-ben ott hagyja a főiskolát.

Vékonyan csordogáló Gyula városi ösztöndíjából próbál Pesten megélni. Kapcsolatba kerül a *Nyugat* művészértársaságával, és ennek köszönhetően mutatkozhat be a fővárosban a *Nyugat* képtárlatán. A kiállítás szakmai sikernek tekinthető, hiszen egyöntetűen a lelkesültség és elismerés hangján szóltak Kohán „realisztikus”, „stilizáltan dekoratív”, „megdöbbentően újszerű, nyugtalanítóan izgalmas” művészetéről.

1931-ben úgy döntött, hogy Párizsba megy. Tizennégy hónapot töltött kint, kezdetben elképzelhetetlen nélkülözések kö-

Kohán György
(fotó: Aranyossy Szilárd)

zepette, később a Párizsban élő világhírű magyar grafikus, Major Henrik támogatásával. Műtermében meghúzhatta magát, majd Major megbízásából klasszikus mesterek műveit másolhatta jól fizető munkaként. Párizsi tartózkodásának egy katonai behívó vet véget. Hazatért és a katonai szolgálat letöltése után 1933-ban vetődik el Hódmezővásárhelyre.

A városban örök barátokra talál. Takáts Ferenc képviselő, Major gyógyszerész, Galyasi Miklós költő, későbbi múzeumigazgató, Till Viktor fényképész – csak néhány név a festőt segítők és támogatók hosszú sorában. A művész helyhez kötését szolgáltatta felvétele a Tornyai-társaságba, melynek a társaság megszűnéséig hű tagja maradt. 1939-ben a Nemzeti Szalonban rendezhetett önálló kiállítást, majd a Tornyai-társaság szervezésében Hódmezővásárhelyen 1942-ben. Ezek a tárlatokon megmutathatta robotosztus festői erejét, az alföldi realizmusba oltott monumentális piktúra teljes fegyvertárát.

1945 után egy rövid időre hivatalnok lesz Vásárhelyen – barátai így kívántak segíteni rajta, hogy biztosítsák megélhetését, de a festőzseni nem tűrte a napi robotolást. Kiállításait sem kísérte anyagi vagy erkölcsi siker. Alkotó idejét megosztotta Vásárhely, Gyula és Budapest között. Sorsát az örök nélkülözés jellemezte, ám mégis sorra születnek a drámai hangvételű, óriási méretű vásznak éppúgy, mint a lírai megfogalmazású tájképek pasztellel, viasztemperával vagy olajjal. Életművének gazdagságát jelzi, hogy a Gyula városára hagyott művei között 2339 grafika és 665 festmény található. Eh-

hez kell még hozzászámítani azokat a műveket, amelyeket barátainak ajándékozott, vagy amelyeket fizetségképpen adott ismerőseinek.

A korai ötvenes évek mellőzöttségét az 1959-es esztendő töri meg. A Múcsarnokbéli kiállítását László Gyula régészprofesszor nyitja meg, majd ugyanebben az évben a 6. Vásárhelyi Őszi Tárlaton a fődíjat jelentő Tornyai-plakettel tüntetik ki.

1960-ban megkapja a Munkácsy-díj harmadik fokozatát, majd 1964-ben a Munkácsy-díj első fokozatát. Ugyanebben az esztendőben műtermes lakást kap Hódmezővásárhelyen. Óriási segítség ez a hányatott sorsú művésznek, de ekkor már nagyon beteg, s egyre gyakrabban kerül kórházba.

1965-ben végre nagy volumenű életmű kiállítása nyílik a Magyar Nemzeti Galériában, ahol a megnyitó beszédet Erdei Ferenc mondta. Kezdő mondatai így hangzottak: - „Aki átlépi e kiállítás küszöbét, számoljon azzal, hogy meglepetésben lesz része, annak ellenére, hogy aki idejön, azt már vonzza valami Kohán György művészetéhez. Készsüljön rá a látogató, hogy ennyi Kohán-kép ellenállhatatlan erővel ragadja meg az érzelkeit, s aligha sokan lesznek olyanok, akik e hatás alól ki tudják vonni magukat.”

Az életmű szakmai elismertségének visszhangja lehet Solymár István kritikus alábbi gondolata: - „Mint a palackból kiszabadult szellem, úgy robbant elénk Kohán György művésze.” Munkásságának értő és szerető elismerése volt e kiállítás.

1966-ban megkapja a magyar állam legmagasabb kitüntetését, a Kossuth-díjat. Később jött az elismerés, mert 1966. december 15-én Gyulán meghalt. Végrendeletében egész birtokában lévő életművét Gyula városára hagyta.

Születésének centenáriumán a nevét viselő múzeumban válogatott műveiből nyílt emlékező kiállítás. Hódmezővásárhelyen, a városban, amelyhez oly sok szállal kötődött, sajnos nem tudunk neki emlékező tárlatot rendezni, hiszen a Tornyai János Múzeum a felújítás és bővítés miatt már 2009 nyara óta zárva tart, az Alföldi Galériában pedig egy szűkített kiállítási program, illetve az 57. Vásárhelyi Őszi Tárlat miatt nem tervezhetünk emlékkiállítást.

Menti az összkepet az a tény, hogy az Emlékpont kiállítóhelyünk „Paraszt Párizs” termében hét Kohán-mű nyújt a lehetőségekhez képest gazdag összkepet az életműről.

A kiállításban látható *Tiszai naplemente* és a *Viharfelhők* című festményei az alföldi festőiskola nagy alakjainak, Tornyai Jánosnak és Endre Bélának munkásságát viszik tovább. Hangulatfestő, atmoszferikus megoldásai mindkét kép esetében merítenek

Kohán György
(fotó: Aranyossy Szilárd)

az elődök festői felismeréséből, de Kohán munkáin a drámai hangulat olyan fojtott, belső energiákat kifejező eszközöket vonultat fel, amely csak az ő munkáira jellemző. A *Gémeskút* című képen már érezhető a későbbi művek summázó, absztraháló megoldása, ahol a fehér falú tanyaépület falrészletének feltja szinte belevág a sötétbarnákkal és kékesfeketékkel festett boglya félkör alakú formájába, hogy tovább vezesse szemünket a gémeskút ágas-bogas törzse felé.

Az itt kiállított *Kovács* című szénrajza méltó reprezentánsa a mexikói monumentalisták hatására kialakult látásmódjának, melyben a formák kubisztikus megformálása ötvöződik a fény-árnyék drámai használatával. *Napraforgó* című nagyméretű vászna kiérlelt kompozíció, mely sok változatban maradt ránk. Ezen, a komódon elhelyezett napraforgócsokor organikus formái izgalmas kontrasztot alkotnak a bútor és a rajta elhelyezett tárgyak – doboz, üvegcsék – éles, szögletes formáival.

A *Tanya viharban* című festményének erővonalai és erőteljes színhasználata mind-mind alárendelődik a művész belső feszültsége és a választott téma drámai hangulata kifejeződésének.

Végül a *Vásárhelyi utcarészlet* című munkáját taglalva megállapíthatjuk: a tiszta színekből felépített, erősen konstruktív és még erőteljesebb dekoratív megoldások párosulnak egy olyan letisztult kompozíciós megoldással, ahol a képmező jobb szélén elhelyezett fatörzs barna függőleges sávja szinte kiszélesíti a kép terét, hiszen szemünk kiegészíti a kép széle által átvágott formát. A színes felületek egymásmellettsége, a patikamérlegesen kiegyensúlyozott felületek aránya a huszadik század magyar képzőművészetének egyik legmaradandóbb, egyik legletisztultabb művévé emeli ezt az alkotást.

Nagy Imre

EMLÉKEK A NAGYFORMÁTUMÚ MŰVÉSZRŐL Kohán Györgyről — a vásárhelyi hétköznapiakban —

*Sz*embe jövet a vásárhelyi főutcán tűnt föl — mintha zászlókat lengetnének —, óriási kezét — köszöntésemre — magasra emelve. Röstelkedve-pironkodva fogadtam ezt a széles gesztusokkal kísért baráti üdvözlést, hiszen igyekeztem ellenére, mindig megelőzőtt figyelmességével, érdeklődésével a találkozásokkor. Szikár, magas alkata folytán, úgy vélem talán hamarabb észrevehető az utca forgatagában, mert a legjobb szándékaim ellenére sem tudtam megelőzni őt tisztelem kifejezésében. Pályája kezdetén, fiatal korában Gyulán kovácsinasként kezdte életpályáját, és a kemény fizikai munka következtében tenyere szinte egy szeneslapát méretével vetekedett.

A kölcsönös szimpátia már főiskolai hallgató koromban elkezdődött. Itthon egy kiállítás megnyitóján mutatkoztam be neki, és rendkívüli kitüntetésnek tekintetem, hogy fönntartás nélkül elfogadott és bizalmába is fogadott. Egyébként legendás volt az emberi kapcsolatokban tanúsított tartózkodása: a gorombaságig is elment, ha valaki tolakodó módon próbált vele kapcsolatot teremteni. Közös érdeklődésünk fő mozgatója, a XX. század képzőművészeti mozgalmainak számbavétele, elemzése megteremtette a kölcsönös szimpátiát és számomra azt a kitüntető bizalmat, hogy baráti gesztussal elfogadott, mint zöldfülű kezdő festőtanoncot. A magas kézlengetésnek szinte elmaradhatatlan folytatása volt a széles mosollyal kísért kérdés: „Mi újság kedves barátom???...dolgozol...dolgozol...majd megnézem, hogy haladsz.”

Ez a nagyvonalú figyelem a jelentős mester részéről számomra meghatódottságot okozott, mert az is ismert volt, hogy ő mások munkájának megtekintésére nem volt hajlandó. Életmódjára jellemző volt, hogy visszavonultan élt, és a Gyula, Budapest, Vásárhely közötti háromszögben ingázott, attól függően, hogy anyagi helyzete engedte. Szinte napról napra élt. Támogató és jószívű baráti körnek köszönhetően kapott vacsorát, ebédet naponként és némi pénzt segítségként a dr. Sipka házaspártól, dr. Kószó Páltól, Tóth Imrétől, a villanyszerelőtől és további jóérzésű vásárhelyiektől.

Az ötvenes években kiállítani nem igen engedték, mert piktúráját formalistának tartották — e méltatlan helyzet miatt kényszerült időnként a Bandula kocsmában nyomorult élethelyzetét fedtetni. A hatvanas években a Szántó Kovács János utcában Fári Béláéknál lakott albérletben. Ekkor már

kezdtett felszabadultabban élni. A tanítás mellett, ha az időm engedte, rendszeresen látogattam, mert nekem Vásárhelyen Ő volt az, akivel közös irányba mozdult az agyunk. Csengetésemre finoman meglebbent a függöny, és ha nem kívánt személy volt a látogató, vele nem foglalkozott. Engem meglátva megint, mint mindig, megjelent a függöny előtt az az óriási tenyér — jelezve számomra a bebocsájtást. A lakás polgári ízléssel volt berendezve. Tágas, középen egy súlyos, fágott asztallal, amely alatt egy nagy középszőnyeg volt, alatta felhalmozva feküdtek a nagyméretű vásznak és a farostlemezeire festett képek. Némi beszélgetés s egy pohár bor után, fürkésző tekintettel és tőle szokatlan szerénységgel elhangzott a kérdés:

„Kis komám, szeretné-e látni az utóbbi munkáimat?” Alig hallhatóan, izgalommal mondtam: igen. Közösen leemeltük az asztalt, a szőnyeget föltekertük, és egyenként, lapozgatva feltárult előttem — mint egy titkos szeánszon — azoknak a képeknek az üzenete, amelyeket robusztus személyiségével és széles gesztusokkal megfogalmazott. Ezután csend lett. Keveset beszélünk. A szavak helyett a látvány atmoszférája átragyogott az időben, és szellemi sugárzása feleslegessé tette a szavak jelenlétét.

Albérletben laktunk feleségemmel, mint ifjú házaspár, a Vajda utcában, nagyon szerény körülmények között. Egy késő nyári délután váratlanul megjelent Kohán, érdeklődve az elkészült munkáim iránt. Zavarban voltam, a szoba oly kicsi volt, hogy ketten alig férünk el benne, így a folyosón kiterítve tudtam csak bemutatni az utóbbi hetekben készült képeimet. Itt is keveset beszélt, ha valami tetszett neki, a hátamat meglapogatta barátilag — ez volt a minősítése.

Az utolsó találkozásunkra fájdalmasan emlékezem. 1966-ban hetente Budapesten jártam, mert Budán a műhelyben szőtték az *Életfa* című gobelinem. A Nyugati pályaudvarral szemben levő közértben hazautazás előtt este mindig meleg kolbászt vettem. Itt, a bolt előtt futottam össze utoljára vele. Nagyon sápadt volt, és rosszul nézett ki. A kezemet szorongatta és szinte éreztem: búcsúzik. A vonat indulásáig alig volt egy-két percem. Jöttem és maradtam volna is egyben. Fájdalom! Gyulán a temetésén láthatam viszont, késő ősszel, de ekkor már elmaradt annak a nagy csontos kéznek a baráti integetése.

Hézsó Ferenc